

УДК 336.71:336.77

Білий М. М.

кандидат економічних наук, доцент, докторант

Поцелуйко І.В.

здобувач вищої освіти на третьому рівні

спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»

Національний університет «Чернігівська політехніка»
м. Чернігів, Україна

КРЕДИТНА ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УМОВАХ МАКРОФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Банківські установи відіграють одну з ключових ролей у розвитку ринку кредитних послуг. У сучасних умовах ці установи також зіштовхуються із значною кількістю перешкод та загроз їхній діяльності у зв'язку з військовою агресією. Проте, незважаючи на всі складнощі, комерційні банки намагаються ефективно здійснювати свою роботу і виконувати ті функції в межах національної економіки, які вони повинні здійснювати для забезпечення її подальшого розвитку.

Кредитна діяльність банківських установ є невід'ємною складовою їх роботи і в сучасних умовах дозволяє забезпечити формування значної частини доходів. При цьому кредитування є високоризикованим видом діяльності і саме тому для його ефективного здійснення комерційні банки прикладають значні зусилля для організації дієвої системи надання кредитних послуг різним типам своїх клієнтів.

Циклічність економічного розвитку призводить до періодичних спадів та рецесії національних економік, що безумовно впливає і на функціонування комерційних банків у всьому світі.

Досвід значної кількості фінансово-економічних криз засвідчує, що банківські установи досить часто можуть ставати джерелом нестабільності і причинами виникнення таких криз.

При цьому самі банківські установи постійно намагаються адаптуватися до умов зовнішнього середовища.

Проте, досить часто, у гонитві за підвищеними доходами здійснюють необґрунтовані ризикові операції, які, при недостатньому контролі з боку державних інститутів, можуть створювати системні кризи світового масштабу.

Розпочнемо наше дослідження з обґрунтування причин виникнення кризових ситуацій у фінансовій системі та макрофінансової нестабільності.

На наше переконання серед них варто насамперед виокремити наступні:

- недостатній нагляд державних інститутів за процесом управління ризиками банківських установ, їхнім рівнем ліквідності та платоспроможності;
- недостатній рівень диверсифікації кредитних ризиків банківськими установами, що відбувається у результаті здійснення значних обсягів кредитування клієнтів на певній території, або споживачів певної групи;
- недостатній рівень капіталізації, що ускладнює можливості банківських установ реагувати на негативні чинники зовнішнього середовища, які періодично виникають і обумовлюються різними причинами політичного, соціального та економічного характеру;
- недостатній розвиток корпоративного управління, що негативно впливає на процеси прийняття управлінських рішень, адекватну оцінку фінансового стану банківської установи;
- макроекономічна нестабільність, яка може обумовлюватися різними причинами, в тому числі зміною кон'юнктури на зовнішніх ринках товарів і послуг, фінансовим станом розвинутих країн, що у підсумку призводить до виникнення кризових ситуацій на світовому фінансовому ринку;

– висока залежність банківської системи від іноземного капіталу, що частково робить її більш уразливою до негативних тенденцій, які відбуваються на міжнародних ринках капіталу;

– політизація процесу управління банківськими установами, зловживання через використання неправомірних механізмів управління комерційним банком, використання корупційних схем для підтримки його штучної стійкості та ліквідності;

– загалом слабка система державного регулювання функціонування та розвитку банківських установ в країні, що стимулює ці установи недостатньо виважено і серйозно відноситися до встановлених нормативів, правил і вимог здійснення банківської діяльності;

– зовнішні складні політичні події, як, наприклад, Революція гідності, війна, що супроводжуються складними трансформаціями у межах національної економіки, безпосередньо це впливає на стабільність роботи комерційних банків;

– недостатній рівень економічного регулювання господарських процесів в країні, що може призводити до високого рівня інфляції і відповідної політики центрального банку щодо зниження її рівня, а це у підсумку негативно впливає на можливості банківських установ здійснювати кредитну діяльність та ін. [1; 2].

Окреслені причини приводять до кардинальних змін не лише у функціонуванні фінансової системи країни, але і до значних трансформацій загалом національної економіки, яка досить швидко переходить до стану рецесії, а інколи і глибокої кризи.

Важливий вплив макрофінансова нестабільність здійснює на функціонування комерційних банків, особливо в тих країнах, де ці економічні суб'єкти відіграють ключову роль у розвитку фінансової системи.

Серед наслідків впливу кризових ситуацій в межах зазначеної системи на діяльність банківських установ варто виокремити такі:

– різке зниження довіри економічних суб'єктів до діяльності банківських установ, що призводить до масового зняття коштів з рахунків і тим самим негативно впливає на платоспроможність цих установ;

– різке підвищення обсягів кредиторської заборгованості через погіршення фінансового стану клієнтів комерційних банків, що у підсумку призводить до формування значних резервів і зниження реальних прибутків;

– зростання відсотків на позики центральних банків, інших банківських установ через зростання попиту на них, який формується іншими банківськими установами для підтримання власної короткострокової ліквідності;

– формування диспропорції на ринку депозитних послуг, оскільки банки підвищують ставки за депозитними продуктами з метою залучення додаткової ліквідності, що, як наслідок, негативно впливає на відсоткові ставки за кредитами;

– можлива втрата частини власного статутного капіталу у результаті отримання збитків, причинами яких може бути високий рівень кредиторської заборгованості і зменшення реальної вартості активів;

– різке зменшення кредитної активності банківських установ призводить до зниження їх доходів і, відповідно, прибутків, а вітчизняний досвід засвідчує, що відновлення кредитування після фінансових криз може відбуватися досить тривалий час;

– несприятлива економічна ситуація призводить до втрати довіри іноземних інвесторів, які вклали власні ресурси до банківської системи, що у підсумку може призвести до закриття окремих іноземних банків та ін.

У свою чергу змінюючись під впливом чинників, які виникають при існуванні макрофінансової нестабільності в країні, комерційні банки переглядають власні стратегії функціонування та змінюють підходи до надання фінансових послуг своїм клієнтам.

На рис. 1 наведено наслідки зміни підходів банківських установ до здійснення кредитної діяльності, що здійснюється як в умовах макрофінансової нестабільності, так і в умовах подальшого економічного відновлення.

- зменшення обсягів надання позик економічним суб'єктам;
- підвищення вартості позикових ресурсів для суб'єктів господарювання;
- підвищення вимог до фінансового стану потенційних позичальників, їх надійності;
- більш тривалий і детальний аналіз кредитоспроможності потенційних клієнтів;
- зменшення обсягів кредитування або взагалі його припинення в окремих секторах, галузях національного господарства, діяльність яких в умовах економічної нестабільності є складною та високоризикованою;
- зменшення термінів та обсягів кредитування, що здійснюється для зниження кредитних ризиків;
- підвищення вимог до застави, якщо вона використовується для надання кредитів економічним суб'єктам, особливо суб'єктам підприємницької діяльності;
- активна робота з кредиторською заборгованістю більш жорсткий підхід до клієнтів, які не повертають позики, використання механізмів продажу проблемних активів спеціалізованим компаніям;
- реструктуризація кредитів для економічних суб'єктів, якщо це має сенс і може позитивно вплинути на фінансовий стан клієнтів, їх здатність повернути отримані позики;
- більш активне залучення до державних програм кредитування економічних суб'єктів, видачі окремих видів позик, наприклад, іпотечних кредитів;
- зміна стратегії управління кредитним ризиком, активне використання їхньої диверсифікації між різними групами клієнтів, регіонами, галузями національного господарства;
- зміна моделі кредитної політики;

- поступове підвищення конкуренції призводить до зменшення вартості позикових ресурсів і покращення якості фінансових послуг;
- зміна монетарної політики, яка спрямовується на стимулювання економічного розвитку, зниження вартості кредитних ресурсів для економічних суб'єктів;
- зниження вимог до кредитоспроможності потенційних позичальників, збільшення кредитних лімітів тим з них, які продемонстрували вчасне виконання своїх зобов'язань;
- розробка нових кредитних продуктів для різних типів економічних суб'єктів, включаючи як домогосподарства, так і підприємства в різних галузях господарства;
- впровадження більш лояльних умов до термінів і обсягів надання позик економічним суб'єктам;
- активний розвиток споживчих позик та розширення співпраці з торгівельними мережами щодо продажу відповідних кредитних продуктів;
- розвиток супутніх банківських послуг, які дозволяють підвищити якість надання саме кредитних послуг, наприклад, розрахункових операцій;
- активне впровадження сучасних інновацій для підвищення якості надання кредитних послуг, забезпечення зростання рівня конкурентоспроможності банківських установ;
- поступовий перегляд підходів до надання позик малому і середньому бізнесу, враховуючи і їх поступове відновлення після економічного спаду;
- більш активне долучення до державних програм надання позик окремим категоріям позичальників;
- розширення співпраці з іншими банківськими установами щодо надання великих позик окремим суб'єктам підприємницької діяльності;
- активізація маркетингових компаній щодо продажу кредитних продуктів різним категоріям клієнтів, використання окремих механізмів для залучення нових клієнтів (кешбеки, бонуси, додаткові послуги).

Рисунок 1 - Напрямки трансформації кредитної діяльності банківських установ

Реальними прикладами зміни підходів банківських установ до надання кредитних послуг клієнтами є періоди економічної і фінансової нестабільності, які спостерігалися в країні у 2007-2008 рр. і були обумовлені світовою кризою; у 2014-2025 рр. і пов'язані з соціальними, політичними та економічними чинниками, Революцією гідності, окупацією АРК, війною на Сході; у 2022-2023 рр., виникнення яких пов'язано з військовою агресією.

Таким чином фінансово-економічні кризи в сучасному світі мають здатність негативно впливати на функціонування банківських установ, а інколи ці установи виступають джерелом формування чинників, які у подальшому негативно впливають загалом на стійкість національних економік.

Література:

1. Стойка, В. С. Економічна сутність банківських криз та причини їх виникнення. *Науковий вісник Ужгородського університету* : Серія: Економіка / редкол.: В.П. Мікловда (гол. ред.), В.І. Ярема, Н.Н. Пойда-Носик та інші. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2016. Вип. 1(47). Том 1. С. 405–410.
2. Реверчук Н.Й., Ковалюк А.О. Банківські кризи: сутність, ознаки, види та методи їх подолання. *Регіональна економіка*. 2008. № 4. С. 87-96.